

NORSKnytt

ISSN 0801 5368

- «Vi finner det på internett»
- Hele Norges norsklærer hedret
- Lekk leseren til å leve med
- Skaff mottakere til elevenes tekster
- Dialekten – vårt egentlige morsmål
- Hva forteller tegningene?
- Lær av Ludvig Holberg –
- Skriv relativdikt

- Skriv relativdikt
- Kjente tekster i uvant sjangerdrakt
- Finn flere ord
- Figurdikt – ordlek med bokstaver og bilder
- Norskkryst 1 - 2001, nynorsk
- Norskkryst 1 - 2001, bokmål
- Tentamen i norsk
- Greier du 40 rette? Pararbeid
- Skriv og syng skillingsviser

Norsknytt har fått egen internettside
www.norsknytt.no

Hovedsiden
om NORSKNytt
Abonnement
Våre lydkassetter

E-post: post@norsknytt.no

Et metodikk- og aktivitetsblad for norskfaget i grunnskolen

NORSKNYTT

gir variasjon og liv til norskundervisninga

NORSKFAGET/NORSKNYTT:

Årgang 1989:	«Norskfaget 1/89, 2/89 og 3/89»	50,-
Årgang 1990:	«Norsknytt 1/90, 2/90 og 3/90»	50,-
Årgang 1991:	«Norsknytt 1/91, 2/99 og 3/91»	50,-
Årgang 1992:	«Norsknytt 1/92, 2/92, 3/92 og 4/92»	50,-

FØLGENDE ÅRGANGER VIL VI FORTSATT HA PÅ LAGER:

Årgang 1993:	«Norsknytt 1/93, 2/93, 3/93 og 4/93»	200,-
Årgang 1994:	«Norsknytt 1/94, 2/94, 3/94 og 4/94»	200,-
Årgang 1995:	«Norsknytt 1/95, 2/95, 3/95 og 4/95»	200,-
Årgang 1996:	«Norsknytt 1/96, 2/96, 3/96 og 4/96»	200,-
Årgang 1997:	«Norsknytt 1/97, 2/97, 3/97 og 4/97»	200,-
Årgang 1998:	«Norsknytt 1/98, 2/98, 3/98 og 4/98»	200,-
Årgang 1999:	«Norsknytt 1/99, 2/99, 3/99 og 4/99»	200,-
Årgang 2000:	«Norsknytt 1/00, 2/00, 3/00 og 4/00»	200,-

NB! Porto/forsendelsesomkostninger kommer i tillegg.

Send bestilling til: **NORSKNYTT**
PB 303
7601 LEVANGER

E-post: post@norsknytt.no

NORSKnytt

Utgiver: NORSKNYTT ANS

Redaksjon: NORSKNYTT, Postboks 399,
7801 NAMSOS, telefon og faks 74 27 42 96

Abonnement: NORSKNYTT, Postboks 303, 7601 LEVANGER, tlf. 91 7735 34

E-post: post@norsknytt.no – Internett: www.norsknytt.no

Redaktør: Jon Hildrum © Kopiering av stoff som er tilrettelagt for elever, er tillatt.

Abonnement (4 NR. PR. ÅR) KR. 415,- PR. ÅR.

NR 1 - 2001 (88)

FEBRUAR

27. ÅRGANG

«Vi finner det på internett»

Dette utsagnet er blitt dagligdags både blant små og store. Internett har på utrolig kort tid blitt et hverdagsredskap både på godt og vondt. (Ordet NETT ble av Språkteigen i NRK P2 kåret til 1990-åras ord.) Ufattelig store mengder av informasjoner ligger på nettet. For alle som søker opplysninger, er internett en meget viktig kilde.

Internett er åpent for alt og alle, derfor må vi venne elevene til å være kritiske til det stoffet som de henter der. Kildeangivelse må være et ufravikelig krav i alle arbeider, særlig i prosjektarbeider. Publikasjonsdatoen må oppgis. Elevene må opplæres til å undersøke om forfatterne til det stoffet som de henter på internett, er seriøse. Hvilken tittel har forfatteren, er vedkommende spesialist på emnet? Husk at seriøse forfattere ofte blir referert til av andre. Legg også merke til om det som presenteres er fakta eller forfatterens meninger.

Ofte fins det andre kilder som både språklig og innholdsmessig egner seg bedre for unge lesere enn internett. I lærebøkene og enkelte oppslagsverk er presentasjonsformen jevnt over mye mer «elevvennlig» enn på internett. Lærerne må avgjøre i hvilke arbeider det passer at elevene skal bruke internett. De fleste skolene har få datamaskiner med internettilkopling.

Vi må stadig være på leiting etter mottakere for det stoffet elevene skriver. (På side 3 er noen tradisjonelle mottakere omtalt.) Bevisstheten om at mange skal lese det som skrives, motiverer elevene til å yte sitt beste.

Internett er et velegnet utstillingsvindu for elevarbeider. Skolens heimeside passer utmerket. Ellers kan nevnes at det går an å følge forskjellige skrivekurs på internett. Dagbladets «POETIKON»-side har flere dikt kurs med kjente forfattere som lærere. I spalten «DEL ET DIKT» kan innsendere få kommentarer, og andre diktere kan ta utgangspunkt i diktene og dikte videre på samme ideen.

Det er moro å se at internett kan aktivisere brukerne på utrolig mange måter. Skolene bør også se mulighetene i de positive sidene internett kan by på.

Nynorsk:

Kjell Christian Nilsen, 10C, Stokkan ungdomsskole, 7500 Stjørdal
Erle Haviken Fjeldsaa, 10C, Risenga skole, Åbyfartet 14, 1892 Vettre
Ingunn Holte, 9D, Vennesla ungdomsskole, 4700 Vennesla
Steinar Bukve Witsø, Sogndal ungdomsskule, 6851 Sogndal

Bokmål:

Linda Høyer, 8A, Tanum ungdomsskole, 3267 Larvik
Christiane Meløy Christensen, 9C, Hovseter skole, postboks 10 Hovseter, 0705 Oslo
Eirik Torvik, 10A, Langveien ungdomsskole, 6501 Kristiansund N
Julianne Rustad, 10D, Sommerlyst ungdomsskole, 9012 Tromsø

Kongelig heder til redaktøren

Resten av NORSKNYTT-staben gratulerer redaktøren med æresbevisningen. Denne artikkelen stod i Trønder-Avisa 15. januar 2001:

Hele Norges norsklærere hedret

NAMSOS. Norsklæreren over alle norsklærere. I går fikk Jon Hildrum fra Namsos mer enn bare ord, han fikk kongens fortjenstmedalje i sølv.

Guri Hjulstad
oppsatt av T. A. og 28.12.2000 12:23

Han har vært medforfatter av hele 74 norskbøker og redaktør i Norsknytt, det humorfylte tidsskriftet for norsklærere. Kommentarer og bisetninger, om igjen og om igjen. Rundt bletkaka – og i nærvarer av ordforer, rådmann, skolesjef og familie – ble hele Norges norsklærere hedret med kongens fortjenstmedalje.

a ha!

For tretti år siden skrev Jon Hildrum visa «Kjøttkakepolkaen», og siden blir han knapt introdusert uten at den nevnes.

Så også i går. Men ordforer Snorre Ness trakk raskt frem alt det andre Hildrum har forfattet. Først og fremst lærebøkene. 74 norskbøker. Videre flere historiebøker om Namsos, hvor det aller siste er Namsos' byhistorie 1965-2000. I dag presenteres den også på CD-rom.

I tillegg kommer sangene, kåseriene og revytekstene. En enorm produksjon, ved siden av rådgiverjobben ved Heknes ungdomsskole.

Gladboka om Namsos, fylt av vers, viser og muntre historier, er nesten ikke å oppdrive leng-

er. Norsknytt, hvor kommentarene er godt krydret med morsomme eksempler, har abonnenter i både inn- og utland.

– Veien til a ha! går ofte gjennom ha – ha, sa Hildrum selv i takketalen.

Uten norsklærere

Fagbokforfatteren benyttet også sjansen til å trekke fram læreboka som et stykke skjult litteratur.

– Den som tror at læreboka er grå, tørr og kjedelig er ikke oppdatert, sa Hildrum, og husket med glede den dagen VG anmeldte de nye lærebøkene i norsk, og ga Hildrum en femmer.

Fortjenstmedaljen så han på som en oppreisning for sjangeren lærebøker, kanskje også for norsklærerne.

Uten norsklærere stopper Norge, sa den fremste blant dem, med medaljen forskriftsmessig på venstre bryst.

Han repet også at han hadde en del uløste kulturoppgaver: Å påvirke vise, dikt, sang og salmebrukere til å oppgi forfatter navn når de bruker tekster.

Høytideligheten i går ble for øvrig avrundet med sang av hovedpersonens favorittartist – økelbarnet Morten Elias Hildrum Sitter.

STOLT: En glad og stolt Jon Hildrum mottok i går kongens fortjenstmedalje i sølv.

Skaff mottakere til elevenes tekster

Skriveboka og læreren har vanligvis vært de eneste mottakere av det stoffet elevene har skrevet. Når elevene har prosjektarbeid, utvides leserkretsen noe. Langt mer meningsfylt og motiverende ville det være om mottakerspekteret kunne utvides enda mer. Helst burde elevene få oppleve at det de skrev, fungerte i praksis, for eksempel ved at de kunne få svar på brev de skrev. Likeens at produktene fikk lesere utenfor skolen.

Vi presenterer noen forslag til enkle aktiviteter der hovedvekten er lagt på skapende arbeid, der det fins ulike mottakere av stoffet og der flere sjangrer er representert.

Diktbok til biblioteket

Elevene må få skrive dikt i en form som er naturlig for dem. Dersom elevene i startfasen oppmuntres til å skrive på dialekt, kan det i mange tilfeller virke frigjørende på stil og form. Diktene kan gjerne dekorerer og samles i en diktbok, som klassen dediserer og gir til «gavebokhylla» i skolebiblioteket.

Fortellingsbok

Korte noveller, eventyr, fortellinger og vitser, gjerne med tegninger, kan samles i fortellingsboka. Den ferdige boka overrekkes skolebibliotekaren i forbindelse med en høytidelighet på skolen.

Avisside i lokalbladet

Lokalavisa kan være interessert i å samarbeide med klassen om å lage ei avisside med elevstoff. Her kan presentasjon av skolen, beskrivelser, intervjuer og portretter tas inn. Videre kan det være med stoff fra det lokale barne- og ungdomsmiljøet, bokmeldinger, dikt, fortellinger, petiter, bildestoff av ulikt slag m.m. Resultater av lokale rundspøringer (enketer) og undersøkelser, gjerne med kommentarer til, er også godt stoff.

Veggavis

Nyheter kan også formidles i veggavisform. Her må en i planleggingsfasen understreke hvor viktig det er å gi stoffet en hensiktsmessig presentasjonsform: Dersom nyhetene i ei veggavis skal nå fram til publikum, må tekstene utformes på en kort og presis måte. Knappe, fengende overskrifter, gjerne med store typer, må til. Illustrasjoner hører også med. Elever med sans for layout-arbeid kan her få boltre seg.

Dramatiseringer til bruk ved møter og fester

Ved foreldremøter, klassefester og liknende arrangementer kan elevene ha glede av å framføre tekster de har dramatisert eller forfattet selv.

Utgangspunktet for enkle og korte dramatiseringer kan for eksempel være: et bilde, en replikk, en dialog, en vits, en tegneserie, en hverdagssituasjon, en episode fra aviser, lærebøker eller skjønnlitteratur. Dramasituasjonene kan så framstilles på mange forskjellige måter, for eksempel som rollespill, pantomimer, tablåer, sketsjer, veksellesing av dikt og andre korte tekster. La elevene komme med forslag! Ofte er de dyktige til å finne gode løsninger på framstillingsmåter, scenearrangementer og andre problemer som dukker opp. Medansvar stimulerer ideskaping og øker motivasjonen og spilletiden.

Vi minner om at på samme måten som kassettspilleren er et meget nyttig hjelpemiddel under innøvingen av hørespill, er de lett betjenlige videokameraene til stor hjelp under innøving av alle former for framføring foran et publikum. Når elevene får se og høre seg selv i en spillesituasjon, er det enkelt å diskutere muligheter for endringer og forbedringer.

Fyll boblene med tekst

Skriv replikker – minst 30 ord.

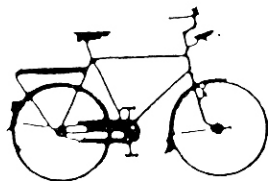
Hva vil du si i disse situasjonene? Fyll snakkeboblene.

Framfør replikkene.

1

Din bror, Lars (10), har et meget sterkt ønske om å få seg en hund. Foreldrene dine har sagt at dersom du er med på å ta ansvaret for hunden, kan Lars få hunden. Hva vil du si?

2

Du har lånt en sykkel av en du kjenner. Sykkelen var ny, og eieren var meget stolt av sykkelen. Du er uheldig og kræsjer, og sykkelen blir ødelagt. Hva vil du si til eieren av sykkelen?

3

Foreldrene dine har arrangert et stort selskap for deg. Du holder en takketale ved festbordet. Hva vil du si?

Lokk leseren til å leve med

Et par skrivetips

Si det uten å si det direkte

En god skjønnlitterær forfatter antyder, han gir opplysningene indirekte.

Teksten skal blunke til leseren og si: "Jeg inneholder mer enn du ser første gang du møter meg!"

På den måten skaper forfatteren spenning og forventning hos leseren. I en god skjønnlitterær tekst kan det som ikke blir sagt rett ut, være det viktigste. Når leseren selv dikter sine livserfaringer inn i teksten, føler vedkommende at han har hatt stor leseglede. Mer enn halvparten av leseropplevelsene som leseren får når han leser en skjønnlitterær tekst, kan stamme fra leserens egen fantasi.

Husk: Den sikreste måten å kjede en leser på, er å fortelle alt rett fram.

- ✓ «Hver morgen sprang Maren rundt i huset og lette etter nøkkelen til sykkellåsen.»
- ✓ «Alltid fløt det tomme dropsposer, tyggegummi- og sjokoladepapir rundt stolen der Anton satt.»
- ✓ «Ånders ble plutselig rød i ansiktet, blodårene i tinningen trengte seg fram, og små svetteperler glinset på overleppa og i panna.»

Les utsagna i ramma. Her får vi vite ganske mye om Maren, Anton og Anders. Teksten gir oss noen opplysninger, men dikteren lar oss selv få trekke våre slutninger. Han vekker nysgjerrigheten vår, inviterer oss til å bruke fantasien og være meddiktere.

Dette gir oss langt større leseglede enn om dikteren hadde sagt alt beint fram. Vi skal ikke si alt når vi skriver, da snyter vi leseren for meddiktergleden.

- 1 Hva er typiske personlighetstrekk ved hver av personene som vi møter i ramma ovenfor?
- 2 Lag selv korte utsagn der du indirekte forteller at
 - a) Per er snakkesalig, b) Inger har høydeskrekk,
 - c) Lars er sparsommelig, d) Valgfri oppgave.
- 2 Velg et av utsagna i ramma. Skriv en tekst der du fletter inn utsagnet. Velg sjanger sjøl.

Gi personene dine særpreg

Dersom leserne skal huske personene i tekstene dine, må du gi personene særpreg. Det kan være noe spesielt med utseende, de kan bevege seg på en særegen måte, de bærer karakteristiske klær eller smykker, de kan ha spesielle fakter og et særeget vis å ordlegge seg på. Folk som skriver studerer ofte mennesker grundig. Så "låner" de trekk fra disse levende modellene når de bygger opp personene sine. Vær nysgjerrig på dine omgivelser og dine medmennesker. I mange litterære verk kan vi kjenne igjen personer fra dikterens samtid.

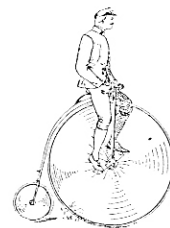
Slik skildrer en ungdomsskole-elev en av sine personer:

«Han hadde et stort, gapende mellomrom mellom fortennene. Denne karen kan bli verdensmester i langspytting, tenkte Lars. Men han sa det ikke. Lars hadde lært seg folkeskikk nå.»

- 1 Skriv fire korte person-særtrekktekster.
Les tekstene for hverandre og samtale om dem.
- 2 Skriv noen særtrekk ved kjente personer, for eksempel personer som du kjenner fra fjernsynsskjermen. Les tekstene for hverandre og gjett hvilke personer som skjuler seg bak særtrekktekstene.
- 3 Velg ut en av særtrekktekstene dine, og flett den inn i en lengre tekst. Velg selv sjanger, og lag ei høvelig overskrift.

Dialekten - vårt egentlige morsmål

Dialektene vil ikke forsvinne i nær framtid, men de vil regionaliseres, sier språkeksperter. Det vil si at talemålet i en region påvirkes og tilnærmer seg talemålet i storbyen i regionen. Trøndersk talemål blir for eksempel mer og mer likt talemålet i Trondheim. I framtida blir det siendnere å høre særpreget dialekt fra små bygdesamfunn.

I Skandinavia har Norge særstillingen som det mest «dialektrike» landet. I Sverige og Danmark har ikke dialektene samme status som her i landet. I Norge har ikke lærerne lov til å rette på talemålet til elevene. I de to nevnte naboland blir elevenes tale innrettet mot riksnormalen.

At dialektene opptar folk flest sterkt, får vi stadig bevis for når det er dialektkonkurranser i mediene. «Hvorfor prate om været når vi har dialektene å snakke om?» spurte NRK mannen Andreas Lunnan en gang. Det er ikke tvil om at folk interesserer seg for dialektene. De har vært hyggelige sosiale døråpnere for mange.

I BEGYNNELSEN VAR DIALEKTENE -

Dialektene er det egentlige morsmålet vårt. De oppstod hundrevis av år før folk fant på å skrive språket. Dialektene danner forbindelseslinjene bakover i tida til det språket som ble talt her i landet fra gammel tid. De er en del av den levende lokalkulturen, som igjen danner basis for nasjonalkulturen.

UNNSSELIG FOR Å BRUKE DIALEKT

Vi har opplevd tidsperioder da dialektene ble sett ned på, som noe mindreverdige. Ennå kan vi merke tendenser til en viss språklig unnselighet hos enkelte som bruker dialekt. De føyer gjerne til et forlegent «som vi sier her» for å gardere seg mot å bli misforstått.

Stort sett er dialektord mer utbredt enn de fleste tror. Mange ord som vi her i Namdalen mener er typiske namdalsord, finner vi ofte igjen i andre dialekter. Det er således et tydelig slektskap mellom dialektene. Dette slektskapet går også på tvers av landegrensene. Trøndelagsfylkene har mange dialektord felles med grensebygdene på svensk side.

DIALEKTENE FORANDRES

Rett nok forandres dialektene, som levende språk skal gjøre. Dialektord på redskaper og gjenstander som ikke er i bruk blant folk flest lenger, forsvinner naturlig nok. Men mange gode allmenne og personbeskrivende ord lever i beste velgående. Dialektorda er ofte langt mer presise og nyanserte enn de uttrepede gjengangerne i normalspråket. Derfor fortjener de å bli brukt mer.

ALLE VIL HA GLEDE AV DIALEKTORD

Det er ikke tvil om at alle vil ha glede av å bruke dialektorda flittigere. Et mer fargerikt og presist språk blir resultatet av det. Forfatterne våre har vist at dialektorda også kan brukes i skriftespråket med effektiv virkning.

«STYRKJE DEN PERSONLEGE IDENTITETEN»

Ved å gi elevene kunnskaper om dialekter og oppmuntre dem til å holde på egen dialekt, bidrar vi til å oppfylle et av målene for faget norsk: «Opplæringa i faget har som mål å styrkje den personlege identiteten hjå elevane.» (L97 s. 116).

På den følgende siden presenteres eksempler på dialektoppgaver.

Hvilken dialekt bruker disse personene?

Mange av de kjente dikterne og artistene våre bruker dialekt når de framfører tekstene sine. Hvilken dialekt bruker hver av disse? (Du kan velge svar mellom forslagene i rammen nedenfor.)

Alf Prøysen, DDE, Vazelina bilopphøggersk, Jan Eggum, Halvdan Sivertsen, Åge Aleksandersen, Per Inge Torkildsen, Arthur «Oluf» Arntsen.

Totendialekt, trøndersk, bergensk, nordnorsk, hedemarksdialekt, rognlandsdialekt, trøndersk, nordnorsk.

En dialekt er en variant av nasjonsspråket som tales av en del av innbyggerne innenfor et område i språksamfunnet.

En dialekt kalles også et målføre.

Allerede i skoleloven av 1879 ble det fastslått at elevenes talemål skulle danne utgangspunkt for morsmålsundervisninga.

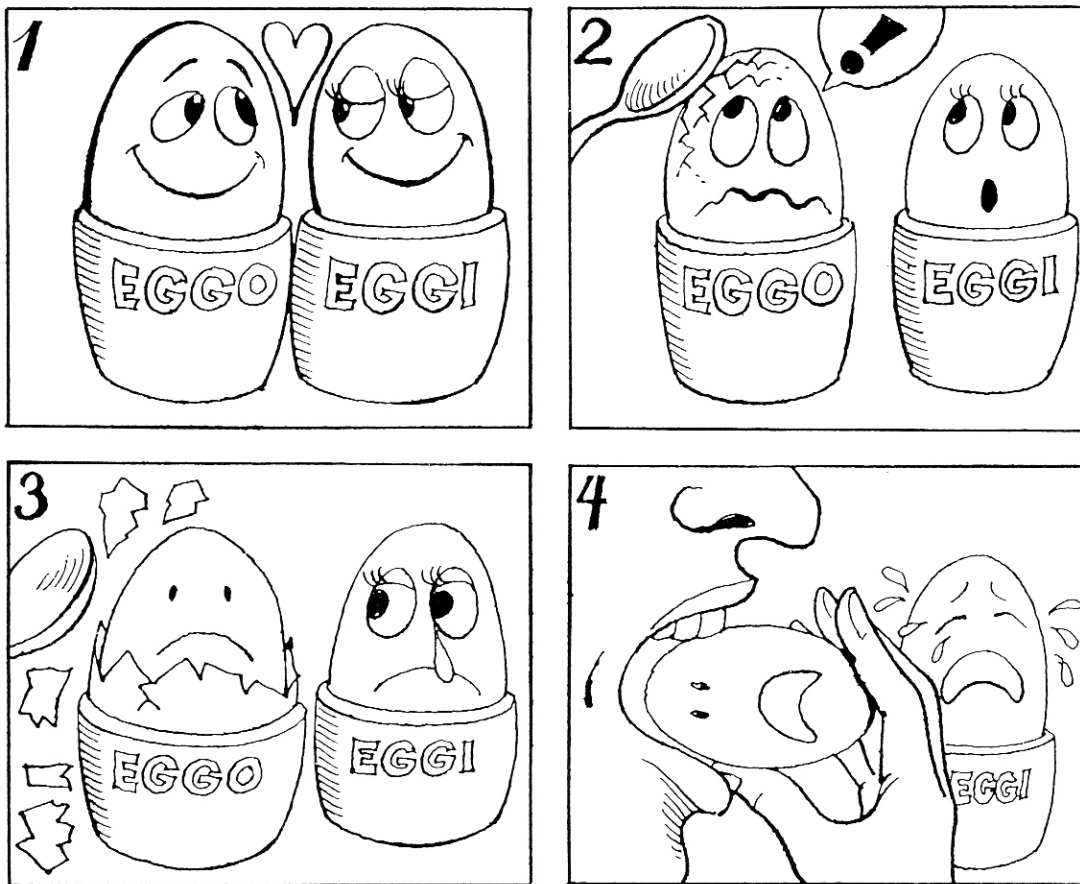
Dialekt-tippekupong fra Namdalen

Kryss av i riktige ruter:

	a	b	c
<i>Ein tronovér</i> a trøndersk saueraise b en stabeis c et spinne- redskap			
<i>Ei rokko</i> a en trespade b en ringdans c en brødsort			
<i>Ein korell</i> a en krangel b et blåseinstrument c en steinsort			
<i>Ei koks</i> a en kvinnelig b et syredskap c ei ause til å drikke båtbygger av			
<i>Ein kauri</i> a en liten sau b en trespon for c en lang, tynn opptenning nordlending			
<i>Ein utangi</i> a ei ugagnskråke b et værhardt sted c et redskap ved havet i smia			
<i>Eit bøkkeltre</i> a en busk som vokser i fjæra b en del av en c en upraktisk vevstol person			
<i>Ein kjesil</i> a en rask, lettføtt person b lite dyr – i c et kjøkken- lemenfamilien redskap			
<i>Ein stakall</i> a en sta gammel mann b en halv voksen c et jordbruks- gutt redskap			
<i>Ormåt</i> a ungene til ormen b samleord for c morgenmåltid småinsekt			
<i>Kiltråt</i> a innfløkt b dårlig skiføre c lattermild			
<i>Karavorlig</i> a trøtt b kry c sjenert			

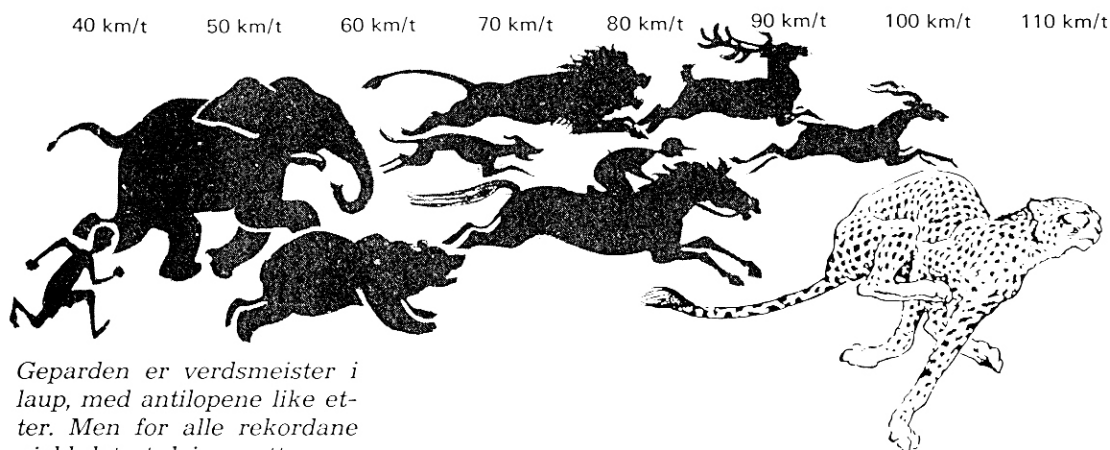
Løsning: b a a — c b a — c a b — b a b

Hva forteller tegningene? Skriv om det

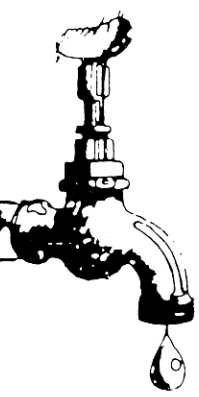
- A Hva forteller tegningene deg? Skriv en skjønnlitterær tekst om det som tegningene viser. Velg selv en høvelig sjanger. Her er noen forslag: Hørespill, folkevise, eventyr, minneord, (nekrolog), kåseri, fortelling eller fabel. Lag overskrift selv.

Dyr overskrider fartsgrensene

Geparden er verdsmeister i laup, med antilopene like etter. Men for alle rekordane gjeld det at dei er sette over svært korte distansar.

- B Hvilke dyr løper raskest? Bruk de opplysningene som illustrasjonen gir og skriv en faglitterær tekst. Flett gjerne inn andre opplysninger også. Velg en sjanger som du synes passer og lag en fengende overskrift.

Slik gjør jeg det

Små drypp fra lærer til lærer

Disponering av tekster som gruppeoppgave

I ungdomsskolen bør elevene få øving i å disponere enkle resonnerende tekster. Denne aktiviteten høver godt som gruppearbeid med etterfølgende samarbeid mellom gruppene.

Arbeidet kan legges opp slik:

Når de enkelte gruppene har satt opp sine forslag til disposisjon, utveksles oppsettene mellom gruppene. Gruppene kan da sammenholde sine løsninger, drøfte og foreta tilføyelser og strykninger.

Eksempler på oppgaver som elevene kan disponere:

1. Finn grunner som taler for og som taler imot bruk av karakterer i ungdomsskolen.
2. Hvilke fordeler og ulemper fører bilen/mopeden med seg?
3. Hvilke fordeler og hva taler imot freding av rovdyr?
4. Bør aldersgrensen for å ta førerkort for bil senkes til 16? Hvilke fordeler og ulemper ville en slik forandring av reglene føre med seg?
5. Fordeler og ulemper ved selvbetjeningsforretninger.

Frisk opp de muntlige framføringene

Minn elevene om at det egentlig er så lite som skal til for å gjøre en kjedelig framføring mye bedre. Det dreier seg om å vise litt oppfinnsomhet og å ta i bruk noen uvanlige framstillingsmåter samt å leve seg inn i stoffet. Her er noen forslag: Litt maskering og utkleddning gjør underverker der det er naturlig, enkle dramatiseringer, bilder og illustrasjoner er alltid nyttig, vis fram gjenstander, gi tilhørerne små aktiviseringsoppgaver. Rapping, sang og musikk skaper god avveksling.

Språkoppgaver med kjente sanger

Syng det første verset av fedrelandssangen vår, "Ja, vi elsker dette landet". De første 22 orda av dette verset inneholder de aller fleste ordklassene. Skriv ned orda. Hvem finner flest ordklasser?

I mange sanger finner vi gode eksempler på det litterære virkemidlet sammenligning. I sangen "Per Spelmann" står det mange artige sammenligninger. Syng sangen vers og spør elevene hvilke sammenligninger de likte best. Det fins minst fem vers på denne sangen. Ofte var det slik at folk dikta til nye vers på folkevisene. Kanskje klassen kan dikte flere vers på Per Spelmann? Det kan være moro å modernisere sangen. "Per Spelmann han hadde ein eldgamal bil" kan kanskje være en passende start?

Syng det første verset av fedrelandssalmen, "Gud signe vårt dyre fedreland". Finn sammenligninger. Det fins mange sanger som kan være utgangspunkt for språkoppgaver. Samtidig blir elevene kjent med sangskatten vår og får trimmet sangstemmen. Det synges dessverre alt for lite i skolen i dag.

Skriv en monolog

Monologen (enetalen)

I eldre dramaer ble monologen (enetalen) mye brukt. Gjennom monologen blir vi kjent med en persons tanker.

I dramaet «Jeppe på Berget» som Ludvig Holberg (1684–1754) skrev i 1722, begynner første akt med en monolog. Nille, som er gift med bonden Jeppe på Berget, klager her over mannen sin.

Nille:

Jeg tror knapt det finnes en person her i bygda som er så lat som mannen min. Jeg har store vansker med å få han våken selv om jeg drar han etter håret ut av senga. I dag er det torvdag. Det vet den slyngelen. Likevel sover han så lenge. Herr Paul sa til meg: – Nille, du er alt for hard mot mannen din. Det er han som er og bør være herre i huset.

Men jeg svarte han: – Nei, min gode herr Paul. Dersom jeg skulle la mannen min regjere i huset i ett år, så fikk verken herskapet eller presten skatt. I løpet av ett år ville han drikke opp alt som i huset fantes.

– Nå i dag drog jeg han ut av senga og så gikk jeg på låven for å se til de som arbeidet der. Da jeg kom inn i huset igjen, satt han på stolen og sov – med buksa på det ene beinet.

Så måtte krabasken fram forttest mulig, og min gode Jeppe smøres til han ble skikkelig våken igjen. Det eneste han er redd for, er «Mester Erik». Det er navnet på krabasken min.

Krabask – stokk

Svar på disse oppgavene:

1. Skriv en monolog som kan være starten på et mini-skuespill om din hverdag. Velg situasjoner fra skole, heim, fritid e.l.
Du blir kanskje presentert gjennom din far eller mor, gjennom læreren, en venn, kjæresten eller en annen. Velg selv. – Framfør monologene for klassen.
2. Hvorfor er Nille misfornøyd med Jeppe? – Nevn flere grunner.
3. Hvem er «Mester Erik»?
4. Hva ville skje dersom Jeppe fikk styre huset, sier Nille?
5. Hvordan tror du Jeppe er? Skriv en etterlysning etter Jeppe slik du ser han for deg.

Skjønnlitteraturen gjør det enklere å snakke om problememner

Skjønnlitteraturen kan gi et nærmere og mer engasjert innblikk i mange saksområder enn faglitteraturen makter. Dette gjelder særlig om medmenneskelige forhold, om det å leve sammen. Ofte erfarer vi også at det er vanskelig å finne faglitteratur om nære og vare emner som en del ungdommer er opptatt av og som noen virkelig strir med.

Gang på gang har vi sett at når problemområder blir presentert og diskutert i massemediene og på det viset settes i fokus, kommer det kort tid etter ungdomsbøker som behandler emnene i skjønnlitterær form.

Mange av disse bøkene framstiller stoffet på en ekte og medrivende måte. For noen år siden kom flere bøker om trafikkskadde ungdommer. Et ungt menneske som var blitt invalidisert, uttalte etter at han hadde lest boka: «Dette er merkelig. Boka handler faktisk om meg!»

Skjønnlitteraturen gir ungdommene viten og forståelse om emnene, den danner utgangspunkt for drøfting og samtale. Samtidig gir den også forbilder og inspirasjon for egen skriving.

Novellen «Blankere enn tusen stjerner» tar opp problemet anoreksi

Novellen «Blankere enn tusen stjerner» av Unni Lindell tar opp problemet anoreksi (spisevegring) på en virkelighetsnær og engasjerende måte. Tonje (13) er forelsket i Thomas, men hun tror han syns hun er for tjukk:

«Hun står opp og går bort til det gamle speilet hun har arvet av oldemor. Først ser hun på øynene, så store de er, alt på henne er stort. Håret, tykt og uregjerlig, krøller seg ved ørene. Hun skal klippe vekk de krøllene, barbere dem vekk. Kanskje hun kan farge håret lyst.

Hun ser på brystene, store og med mørke vorter. Så grusomt. Hun er tretten år, snart fjorten, og så ser hun sånn ut.

Lampelyset og mørket lager skyggemønster på kroppen hennes, faller inn og ut der hvor kroppen buer seg, over hoftene og nedover lårene. Til og med knærne mine er tykke, tenker hun.»

Nei, Tonje ville slanke seg og bli som Hanne:

«De hadde gym. i første time. Tonje så på de andre. Hanne hadde små spisse bryster, nesten ikke synlige. Så vakre de var. Hun hadde skarpe hofter som sto ut som to horn, og tynne lår og knær som var knoklete. Hanne var den peneste i klassen.

De skulle varme opp med løping. Tonje ble svimmel. Hun løp til hun kjente blodsmaken i halsen og måtte holde seg i veggen.

– Kom igjen Tonje, ropte frøken.»

La noen flinke lesere øve på novellen og så lese den høyt for klassen. Vi vet den vil fenge og danne utgangspunkt for diskusjon.

Novellen står i «Arken 1993» (Aschehoug)

Terapi å lese om vanskelige problemer i skjønnlitterær form

For en del elever er det terapi å lese om dette og andre vanskelige emner i skjønnlitterær form. De får en bekreftelse på at det er flere som strir med de samme spørsmål og tanker. Derfor bør læreren minne om at det fins skjønnlitterært stoff også om disse emnene.

Skriv «relativ»-dikt

*Min myke trofaste
sengekamerat,
som jeg alltid trygt
kan hvile hodet mot,
elsker jeg høyt.
Jeg kan ikke leve uten deg,
hodeputen min!*

F-f- M

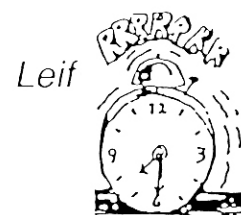
*Du min runde
og sprøtte venn,
som jeg kan spenne
og sparke av hjertens lyst,
har gitt meg
mange gledesstunder.
Fotballen er
min gode venn!*

Aa. S.

*Den fæle vekkerklokka,
som alltid kommanderer meg
med skranglelyden sin,
hater jeg hver morgen.*

*Men – når jeg tenker
meg riktig godt om
er det jo jeg som har
kommandert vekkerklokka
til å kommandere meg.*

*Derfor er likevel jeg sjef
over den som kommanderer meg!
Dette er det godt å tenke på
for en trøtt person!*

Skriv «relativ»-dikt

Et «relativ»-dikt (eller et «som-dikt») må selvsagt inneholde minst en relativsetning. Et «relativ»-dikt kan bygges opp av fire deler:

- 1 Først presenteres «hovedpersonen», som kan være en levende person, et dyr, en ting eller lignende. I denne delen av diktet må det fins et substantiv og gjerne også ett eller flere adjektiv.
- 2 Utfyllende opplysninger om «hovedpersonen» gis i ei relativ leddsetning som alltid innledes med ordet *som*.
- 3 Dikterens følelser for «hovedpersonen» utdypes i tredje del av diktet.
- 4 I diktets fjerde del kan dikteren filosofere over diktets tema. Som avslutning passer det bra med et følelsesutbrudd, gjerne med utropstegn etter.

GÅ PÅ JAKT I «RAMMEDIKTENE»

Studér diktene i rammen øverst på arket. Oppfyller hvert dikt de kravene vi skal sette til «relativ»-dikt? Diskutér dette i klassen. Skriv «relativ»-dikt selv!

Skriv klassesdikt

Vi tar utgangspunkt i ei startlinje, for eksempel:

– Å være ung

Hver elev skriver ei fortsettelseslinje til denne startlinja. Fortsettelseslinjene fra klassen blir samlet inn. Læreren eller en redaksjonsgruppe fra klassen setter linjene sammen til et klassesdikt.

Diktet mangfoldiggjøres, leses opp, gjerne slik at hver elev leser sin linje. Det er viktig at alle elevene får med sin linje i diktet. Alle skal være delaktige i et klassesdikt. Diktet innlemmes i klassens forfatterperm – der andre klassesdikt også står. (Her føres også diktets tittel på innholdslista med skrivedatoen påført.)

Her er et par klassesdikt:

Jeg drømte

Jeg drømte at jeg fikk meg en sjiraff
at jeg fløy min vei
at jeg hadde 8 hester og 4 rom
Jeg drømte at jeg hoppet i elva
at det var fred i hele verden
at jeg ble skutt
Jeg drømte at jeg var på månen
at jeg var død
at jeg gikk på line over Niagarafossen
Jeg drømte at alt var helt fint.

Lykke

Lykke er å sove lenge
å være glad og snill
å ha en bestevenn.
Lykke er å forelske seg
å se på TV
å ikke eie alt
å vinne i Lotto.
Lykke er å ri på Melba
å ha et strykjern
Lykke er å være lykkelig.

Forslag til flere startlinjer:

- Å være nyforelsket
- Jeg ønsker meg
- Jeg ser på matpakken

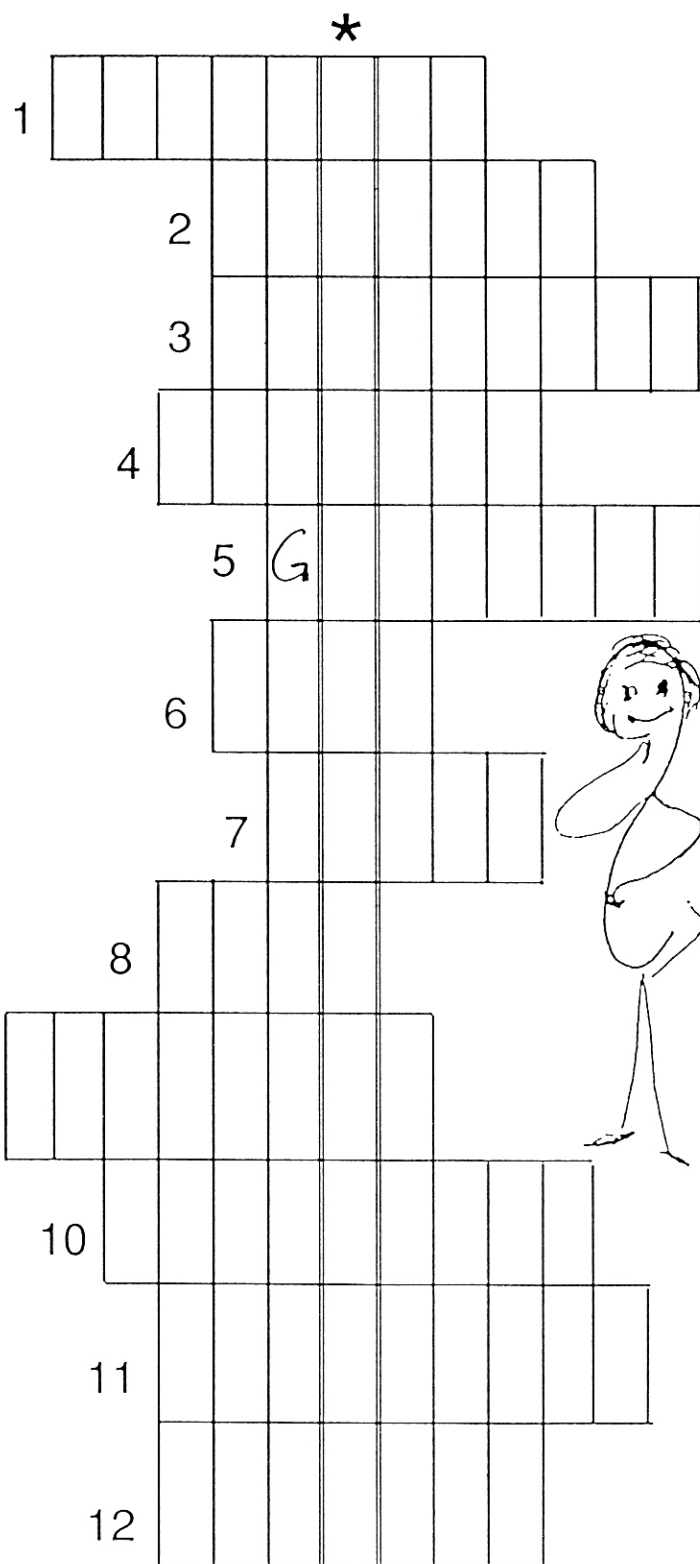

Sjangerruteord

Les noen ord – så kjenner du sjangeren

Sett sjangernavna inn i ruteordet. Dersom du har løst hele oppgaven rett, vil ordet under stjerna bli navnet på en sjanger (i flertall).

1. Når katten er borte, danser musene på bordet.
2. Det var ein gong ein bonde som hadde tre søner. Det var smått for han, og gammal og skrøpeleg var han, og sønene ville ikkje ta seg noko til. Til garden høyrde det ein stor, god skog, og den ville faren at gutane skulle hogge i.
3. 4 eggeplommer, 3 dl mjølk, 1 ss sukker, 3 ss sitronsaft, 1/4 l vanilje-is. Bland dette og pisk kraftig. Server kaldt.
4. Sentr. bel. møbl. hybelleil. søkes. Liv Vik, t. 81 152.
5. Hold byen rein, spis ei due hver dag.
6. Rundt som et egg, langt som en kirkevegg.
7. Lover Herren, han er nær når vi synger når vi beder.
8. «Om fem minutter skal skoene dine være blankpusset,» brølte offiseren. «Tusen takk» sa soldaten.
9. «Heidi Lund, toppscorar i fotballturneringa», stod det i måndagsavisa.
Vi var på plass da laget trena i går kveld, og kunne sjølv sjå at Heidi har krut i støvlane. Ho dribla av gutane lett og elegant og fyrte av raske, velplasserte skott.
- Du starta vel med fotballen i førre veka, prøver vi oss.
- Å nei, du, ler ho under den lyse luggen. - Eg har spelt fotball så lenge eg kan hugse.
10. Å, bukken var brokut, og bukken var svart.:/
Og bukken vart borte på ei laurdagsnatt.
Killebukken min, ser du geita.
- 11 Tre ord på snei,
glem meg ei.
- 12 Idrettslaget «Gå på» hadde i går årsmøte i klubblokalet. Tjue medlemmer var til stede. Den viktigste saka var....

A Hva er tittelen på tekst 2?

B Hvordan gikk det videre på møtet som det fortelles om i tekst 12? Bruk fantasien – fullfør teksten.

Kjente tekster i uvant sjangerdrakt

(Sjangertransponering)

Du kjenner sikkert igjen innholdet i tekstene nedenfor. Men likevel merker du at det noe nytt og uvant her. Tekstene er skrevet i en annen sjanger enn vanlig. Et eventyr blir vanligvis ikke presentert som ei dagsnytt- eller avismelding.

Oppgaver

1. Nevn noen sjangerkjennetegn fra eventyr som mangler i disse "eventyrmeldingene".
2. Hvilke typiske avisnotiskjennetegn finner du i disse eventyrtekstene?
3. Skriv navna på de fire folkeeventyra som du tenker på når du leser avisnotisene.
4. Dikt opp noen avisnotiser på grunnlag av kjente folkeeventyr. Lag deretter en gjettekonkurranse om hvilke folkeeventyr som skjuler seg bak notisene.

1.
En oppskaket mann ringte i går til vår redaksjon og fortalte at han hadde sett noe helt utrolig ved Storbrua. Tre bukker i forskjellig størrelse hadde prøvd å gå over brua. Da dukket det plutselig fram et svært uhyre under brua. Det så ut som et troll!

Trollet ga seg til å brøle og krangle med bukkene. Enden på det hele ble at den største av bukkene stanget til trollet slik at det stupte i elva og forsvant i fossen. «Det hele var rett og slett eventyrlig,» sukker mannen som har varslet lensmann, presse, radio og fjernsyn om det han har sett. Selv vil han nå la seg undersøke av psykiater.

2.
En småbruker fra Åslia gjorde det riktig godt i går. Han dro til byen og skulle selge ei ku, men handelen gikk riktig dårlig. Han kom heim uten et eneste øre, men på heimvegen hadde han vedda med naboen sin. Det veddemålet vant han og ble 100 daler rikere.

(Tittelen på dette eventyret er navnet på hovedpersonen i eventyret.)

3.
Ei kjerring falt i går i elva nedenfor Storfossen og ble tatt av den strie strømmen. Mannen hennes sammen med gårdsfolket og naboene soknet etter henne uten resultat.

*Siste:
Kjerringa er nå funnet i elva ovenfor fossen med ei saks i handa. Mannen opplyste at kjerringa alltid hadde vært annerledes enn kjerringer flest. Derfor kom han på å lete ovenfor fossen. Lensmannen skal nå etterforske denne drukningsulykken nærmere.*

4.
Ola Nordigarden og Ola Sørigarden er anmeldt for konemishandling. De skal begge ha banket konene sine med bjørkeris.

Til sitt forsvar sier Ola Nordigarden at kjerringa hans narret ham til å tro at han var død, la ham i ei kiste og fikk istand begravelse.

Ola Sørigarden sier at kjerringa hans hadde fortjent stor straff, for hun sa hun sydde usynlige klær til ham. Derfor møtte han fram splitter naken i begravelsen til Ola Nordigarden.

Tekstene på denne sida og annet eventyrstoff er innspilt på NORSKKASSETT 8: Vi tipper eventyr.

FINN FLERE ORD

1 Finn homonymer

Hovedemnet i dette ruteordet er fornavn.
I tillegg til å være navn har også disse ordene bestemte betydninger når de brukes i vanlig sammenhengende norsk språk.

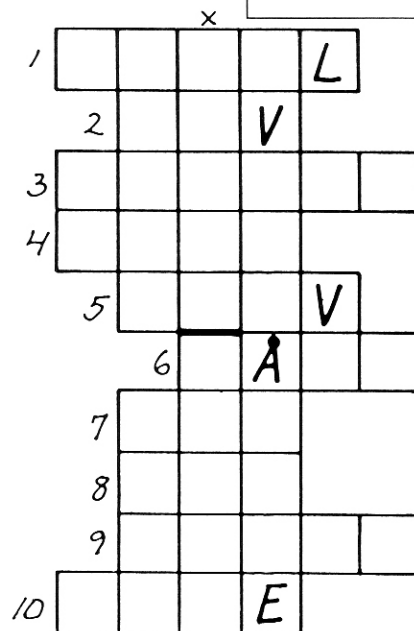
Eksempel: Brede er et guttenavn samtidig som det betyr vide, rommelige.

1. Skulder/guttenavn
2. Strå/jentenavn
3. Måned/guttenavn
4. Melodi/jentenavn
5. Stort bryststykke/guttenavn
6. Utrope til vinner/guttenavn
7. Tidsavsnitt/guttenavn
8. Vokse/jentenavn
9. Ikke sultne/jentenavn
10. Gammelt bokstavtegn/guttenavn

Dersom du har løst oppgaven rett, vil det i den loddrette rekken under X komme fram to navn.

a) Hvilke navn er det? _____

b) Hva betyr disse to ordene? _____

Hvor lang tid tror du at du bruker for å løse disse oppgavene?

_____ minutter

2 Finn dyrenamn og andre ord

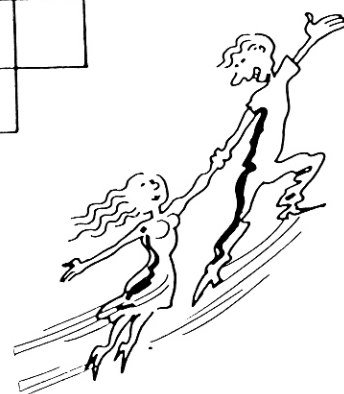
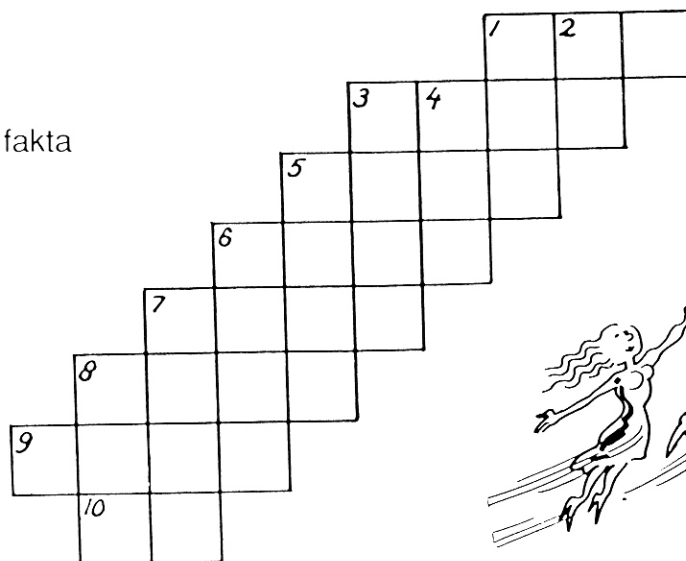
Vassrett:

- 1 Pålegg - laga av husdyrprodukt
- 3 Stort husdyr
- 5 Unge til husdyr
- 6 Eit anna namn på ulv
- 7 Skape uorden
- 8 Korrekt, rett, i samsvar med fakta
- 9 Synonym til feie
- 10 Grammonfonplate (fork.)

Loddrett:

- 1 Forkorting for og så vidare
- 2 Forkorting for stasjon
- 3 Gnagar
- 4 Nasjonaldyret vårt
- 5 Lite husdyr
- 6 Synonym til håpe
- 7 Synonym til snogg, rask
- 8 Himmellekam

Nynorsk

Norsknyttts midtsider

3 Finn rett fremmedord

I kolonne C finner du betydningen av ordene i kolonne B. Skriv den bokstaven du mener bør stå etter hvert tall i kolonne A.

Finn fremmedord som betyr det samme.

A	h	B	C	
1. _____	1. aktiv	a. godta	1. Kroppsøving	gy _____
2. _____	2. demokrati	b. troskyldig	2. Gradestokk	te _____
3. _____	3. egoistisk	c. brevveksle	3. Fødselsdag	ge _____
4. _____	4. naiv	d. alminnelig	4. Boksamling	bi _____
5. _____	5. biologi	e. selvopptatt	5. Førerkort	se _____
6. _____	6. korrespondere	f. ukjent	6. Avgangsprøve	ek _____
7. _____	7. human	g. grusom	7. Reisegods	ba _____
8. _____	8. anonym	h. virksom	8. Spisekart	me _____
9. _____	9. minoritet	i. menneskelig		
10. _____	10. radikal	j. lønn		
11. _____	11. sadistisk	k. ytterliggående		
12. _____	12. ordinær	l. folkestyre		
13. _____	13. rektor	m. mindretall		
14. _____	14. akseptere	n. skolestyrer		
15. _____	15. emigrere	o. læren om livet		
16. _____	16. gasje	p. utvandre		

4 Finn rett rubrikk til orda

kommune	hav	bygdeveg	frakk	potet	ukeblad
rødbete	fylke	dam	leksikon	sokk	autostrada
stat	jakke	avis	kålrot	sti	tjern
innsjø	gate	grend	roman	reddik	vest

- Ovenfor står det 24 ord. Du skal ordne dem i seks grupper etter innholdet – altså fire ord i hver gruppe. Innenfor hver gruppe skal du så ordne ordene etter *størrelsen* på de tingene som ordene beskriver – først den minste tingen og til slutt den største. Når du er ferdig med dette, fører du ordene inn i skjemaet nedenfor, slik det er vist i eksemplet.
- Lag en overskrift til de fem ordgruppene som mangler overskrift.

	TRYKKSAKER					
1	avis					
2	ukeblad					
3	roman					
4	leksikon					

Hvor mange minutter brukte du på oppgaveløsningen? _____

Figurdikt – ordlek med bokstaver og bilder

Et dikt taler først og fremst til oss gjennom det vanlige trykte ord. Men vi kan gjøre meningsinnholdet i ordene tydeligere og dessuten glede oss ved å få arbeide med ordene på en ny måte ved:

- 1) å skrive eller tegne bokstavene i et ord på en spesiell måte. Vi lager *bildebokstaver*. Vi kan også lage tegninger omkring bokstavene.
- 2) å stille opp bokstavene i et ord på en bestemt måte. Vi lager *bildeord*.

Eksempler på ord formet med bildebokstaver:

Eksempler på bildeord:

Opgaver

1. a) Form disse ordene med bildebokstaver:
lys røtter mugg
mose bark pil
dryppe brann smelte
b) Finn selv noen ord som du former med bildebokstaver.
2. a) Form bildeord av disse ordene:
jordskjelv flaggstang meitemark
steinras stup speil
slurvet skrekk
b) Finn selv noen ord som du former som bildeord.
3. Gå på jakt etter bildebokstaver og bildeord i aviser og blad. I reklame blir slike virkemidler brukt. Lag en utklippsside med bildebokstaver og bildeord i dikt boka di.

Bildebokstaver og bildeord i dikt

Når ord med bildebokstaver og bildeord brukes med oppfinnsomhet og med måte, kan de skape avvekslende og morsomme innslag i dikt. En klasse fikk denne oppgaven:

Skriv et dikt som begynner slik: – Hvis jeg var ...

Bruk bildebokstaver og/eller bildeord i diktet.

Her er noen av resultatene:

Hvis jeg var en SOL
kunne jeg komme
og forsvinne og gjøre
menneskene glade.

Hvis jeg var en
TRAPP
ville jeg ha vært det
før skoens tid.

1. Hvis jeg var en Bølge på havet
ville jeg være våt;

2. Hvis jeg var en ROBOT på
BØLGENE BLÅ, ville jeg FLY
AVSTED

3. Hvis jeg var en STRÅLE
ville jeg LYSE på
SKYGGENE i
MØRKET

4. Hvis jeg var en BRANN
ville de slukke meg med SMELTE
vann

Øv med synonymer og antonymer

Bokmål

Finn synonymer og antonymer til startordene i den første rubrikken. Arbeid gjerne i grupper! Bruk ordliste med synonymer dersom du står fast.

Startord	Synonym	Antonym
1. alltid		
2. gammeldags		
3. senior		
4. overvinne		
5. godta		
6. passiv		
7. krig		
8. fengsle		
9. fjern		
10. mottakelse		
11. aften		
12. morsomt		
13. syk		
14. kostbar		
15. tillegg		
16. skitten		
17. våken		
18. kjapp		
19. klok		
20. fornøyd		
21. venn		
22. trivelig		
23. treffes		
24. varm		

Dersom læreren ønsker å bruke startordene som diktat, kan startord-rubrikken blendes over før kopiering.

Synonymer hulter til bulter – sett dem i grupper

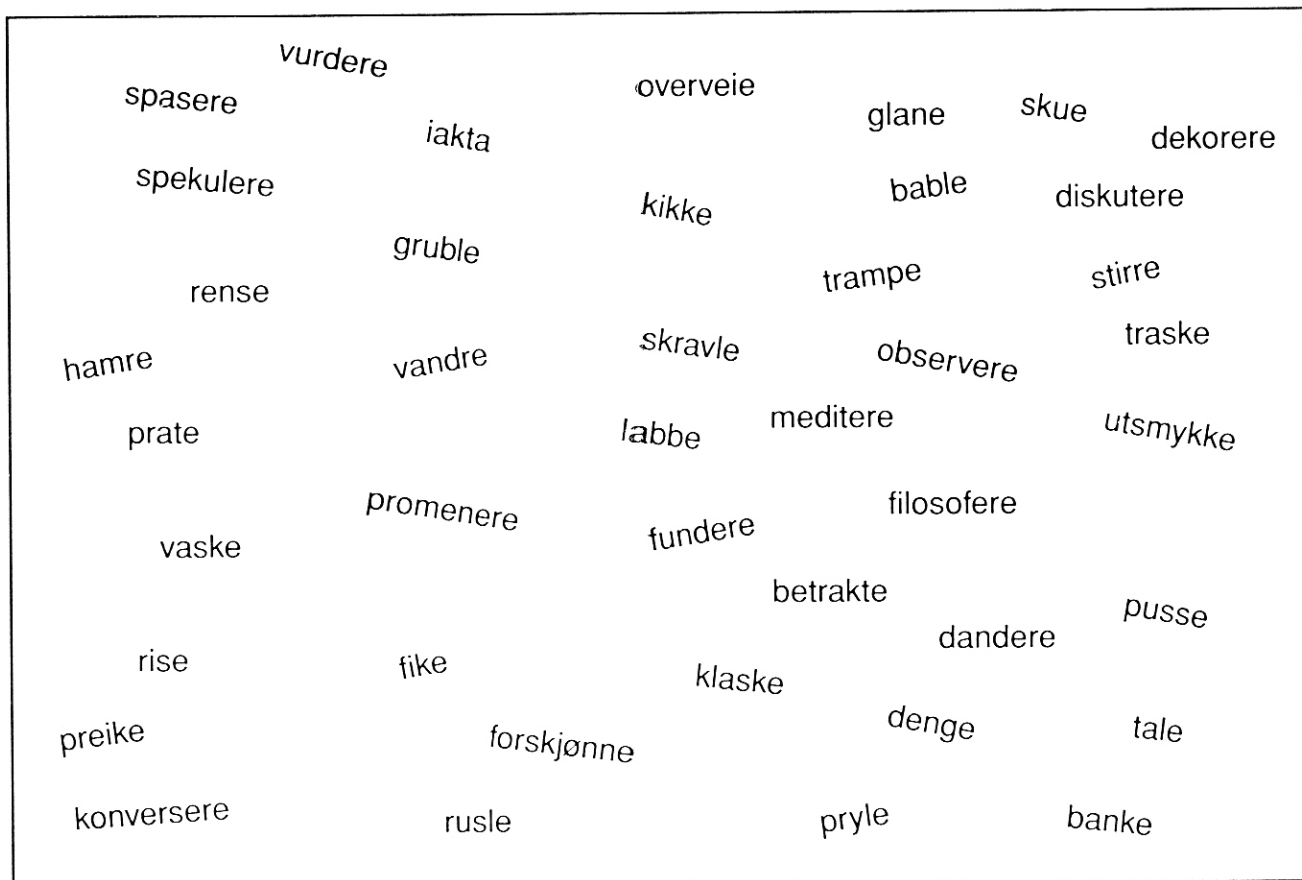
Ofte ser vi at noen ord brukes om og om igjen.

Dette gjør språket ensformig og lite livfullt. Språket vårt er så rikt at vi lett kan finne ord og uttrykk å variere med. Tenk på det når du arbeider med oppgaven på denne sida.

Synonymer som hører sammen

Orda i ramma nedenfor hører heime i seks forskjellige emneområder.

1. Plukk ut de orda som hører sammen, og sett dem opp i seks grupper. Hver gruppe skal inneholde sju ord.
2. Lag til slutt overskrift over de tre ordgruppene som mangler overskrift.

Skriv overskriftene som mangler i øverste rubrikk.

	PYNTE	TENKE	SLÅ			
1						
2						
3						
4						
5						
6						
7						

Norskkryst 1 – 2001

Hovudemne: Synonym, framandord m.m.

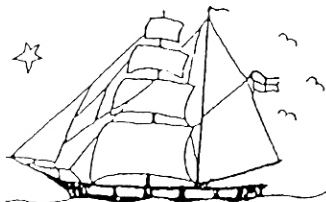
Nynorsk

9 loddrett

Vassrett

- 1 Møblane
- 9 Synonym til målvakta
- 10 Synonym til okse
- 11 Synonym til karar
- 12 Synonym til læresetning
- 15 Synonym til type, sort
- 16 Blomsterlaus plante
- 17 Hurtig løp (om hestar)
- 18 Synonym for båt
- 20 Personleg pronomen (omvendt)
- 21 Den vesle senga
- 22 To like konsonantar
- 23 Synonym til motta, arve
- 24 Synonym til elev
- 27 Framfor hokjønn
- 28 Synonym til mora seg, flirte
- 29 Solgud/morene
- 30 To vokalar
- 32 Synonym til tilstrekkeleg, fullt
- 34 Farge
- 36 Nynorskord for spise
- 37 Synonym til sørgeleg
(framandord)
- 41 Brutto - tara =
- 43 Uavgjort sjakkspel
- 44 Postsendingane
- 45 Synonym til beltet
- 48 Synonym til stille, fred
- 50 Tidsavsnittet
- 52 Antonym til full
- 53 Den bokstaven vi oftast skriv
- 54 Enorm gjenstand
- 56 Synonym til å få seg mat
- 57 Synonym til tina, bråna
- 58 Synonym til tjuveri, plyndring
- 60 Synonym til iråkk, flyging, farting
- 61 Hannfuglen

18 vassrett

Loddrett

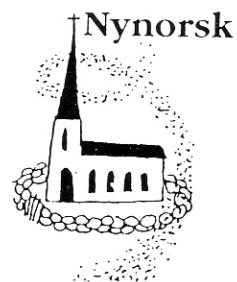
- 1 Synonym til førarkortet
- 2 Synonym til emne
- 3 Bilmerke
- 4 Antonym til kortvarig
- 5 Gutenamn/boktittel av Bjørnstjerne
Bjørnson
- 6 Som 41 vassrett
- 7 Synonym til kraft, arbeidsemne
- 8 Synonym til stoppestaden,
haldeplassen
- 9 Gudshus
- 13 Eventyr
- 14 Synonym til presang
(omvendt) bokmål
- 19 Eventyrbror
- 20 Synonym til glaner, kikkar
- 21 Synonym til vanskelege
- 25 Synonym til heidra
- 26 Kjentmann til sjøs
- 31 Synonym til titte, glo (omvendt)
- 33 Dyr med lang, tjukk hale og symjehud
mellom tærne
- 34 Par (omvendt)
- 35 Avgangsprøve (framandord)
- 38 Synonym til freden, stilla
- 39 Synonym til fengsel
- 40 Synonym til etterlikne (framandord)
- 42 Synonym til uvissa, skepsisen
- 44 Synonym til jøklar
- 46 Synonym til ansar, bryr seg om
- 47 Som 52 vassrett (omvendt)
- 49 Hanndyr
- 51 Demning, bølgebrytar
- 55 Varmekjelde
- 59 Bokføringsuttrykk
- 62 På bilar frå Romania

Norskkruss 1 – 2001

Hovudemne: Synonym, framandord m.m.

Også oppgåvene nedan-
for må vere rett utfylt
om du skal vere med i
trekninga om bok-
premiar.

Løysinga sender du til NORSKNYTT v/Jon Hildrum,
postboks 399, 7801 NAMSOS innan 7. april 2001.
Du deltek da i loddtrekninga om ungdomsbøker.

9 loddrett

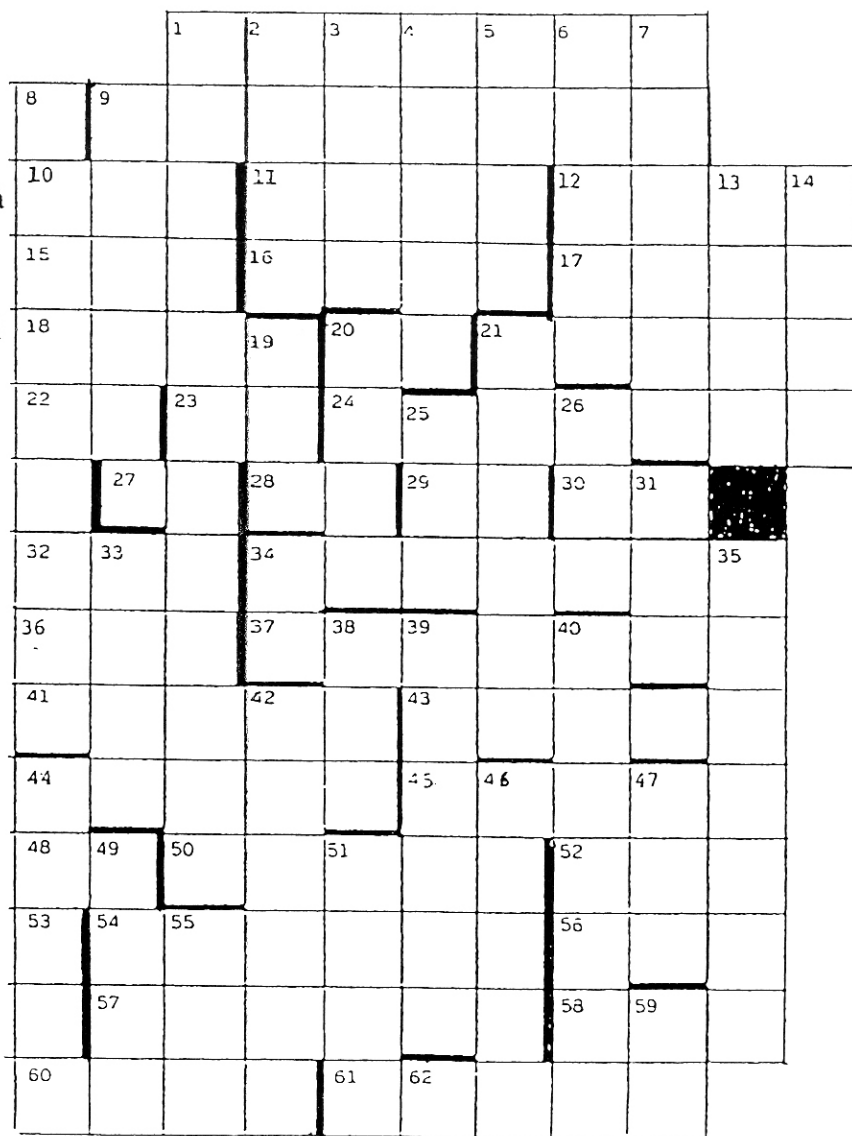
Kva jobb har eg?

Kva for eit yrke tenkjer du på
når du ser dei tre orda på
kvar linje?

1. Taksameter, ratt, gasspedal
2. Sag, hammar, spikar
3. Sikring, stikkontakt,
jordleidning
4. Silo, pløye, gjødsle
5. Blendar, objektiv, dias
6. Stetoskop, resept, sprøyte
7. Pensel, sparkel, skrape

Skriv svara her:

- 1 _____
- 2 _____
- 3 _____
- 4 _____
- 5 _____
- 6 _____
- 7 _____

Bruk dei store trykkbokstavane (versalane) når du løyser kryssord:
ABCDEFGHIJKLMNOPQRSTUVWXYZÆØÅ

Namn:klasse skole

Adresse:

Kva syns du om vanskegraden på dette kryssordet? (Kryss av!)

☐ lett ☐ middels ☐ vanskeleg

1 vannrett

Kryss A

VANNRETT

1. Fisken
5. Røverne, forbryterne
11. Underlag i seng
12. Smal vei (omvendt)
14. Fjære, lav-vann
15. Ujevn
16. Haster
17. «Orkester» med to musikere
18. Erte, terge
19. Merkelig, underlig
20. Lærling
22. Anta, formode (nynorsk)
25. Fengsle
28. «----- på Mo», guttenavn
30. Alfabetnaboer
32. Utrope til vinner/guttenavn
33. Foran hannkjønn
34. Lete, etterforske
35. Hurtige, snare
36. Tanke
37. Antonym til skitten
39. Eventyrbror
40. Vakre
42. Skolebestyrer
46. Bestenoteringer (f.eks. i idrett)
49. Trene
51. Show, underholdningsprogram
53. Fantastisk fortelling
54. Finnerlønn
55. Garnbunt
57. Uttale
58. Oppmerksomme, nysgjerrige
62. Ukjent (to like bokstaver)
63. Arrangement, tilstelning
65. Gårdsplass
66. Asbjørnsen og --- (eventyrsamlere)
67. Lurer, bløffer
69. Mannlig søskenbarn

Kryss B

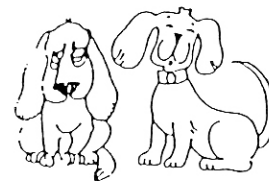
Emne: Synonymer og antonymer

VANNRETT

1. Synonym til skulke
7. Antonym til seint
8. Synonym til forærer, overlater
9. Antonym til mørkt
12. Synonym til overdriver, kyter
15. Synonym til forlange, be om
16. Antonym til flittig, arbeidssom
18. Synonym til respekt, vordnad
19. Synonym til tirre, opphisse
20. Synonym til anmoder, spør
21. Antonym til kvikk, hurtig
22. --- -k, synonym til pengelens
24. Alfabetnaboer
25. Antonym til heve, løfte

LODDRETT

2. Berømt, islandsk bokverk (omvendt)
3. Stav, stang
4. Plante med brennhår
5. Vide, rommelige
6. Sykebil
7. Granner
8. Plage, ergre (fremmedord)
9. Ferie-reisene (omvendt)
10. Nesten blink
13. Veddeløpshesten
21. Forkaste, kassere
23. Lage uro, støy
24. Bikkjer
26. Linje, stripe
27. Utførsel
28. Grimase, ansiktstrekning
29. Tenne (f.eks. et bål)
31. Flyselskap (forkorting)
38. Redd, urolig (fremmedord)
41. Brorsønn eller søstersønn
42. Dempe, stilne
43. Nørte, fikk til flamme
44. Steinur
45. Årsak
47. Olav - - - - (norsk konge)
48. Ettermat (etter hovedretten)
50. Vanskelig, innfløkt
52. Titte (omvendt)
54. Eiendomspronomen
55. Si, uttale
56. Terger
59. Pålegg (omvendt)
60. Spise
61. Reise, utflukt
64. Antonym til dag
68. Ordne (f.eks. en seng)

24 loddrett

LODDRETT

1. Synonym til smal veg, tråkk
2. Antonym til fattig (omvendt)
3. Synonym til «dass» (omvendt)
4. Antonym til synke
5. Tall
6. Nynorsk pronomen
9. Synonym til skrøner
10. Antonym til kjøper
11. Antonym til komisk (fremmedord)
12. Synonym til fottøy
13. Synonym til krype, åle seg fram
14. Synonym til rettesnor, norm
17. Antonym til slokke
19. Emballasje
23. Aksjeselskap, forkortelse

Norskkryss 1 – 2001

Bokmål

STORKRYSS

Når du har løst kryssordet, sender du løsningen til
NORSKNYTT v/Jon Hildrum, postboks 399,
7801 NAMSOS innen 7. april 2001.
Du deltar da i loddtrekning om ungdomsbøker.

Plukk ut de 5 orda med skrivefeil i.
Skriv dem rett, i alfabetisk rekkefølge.

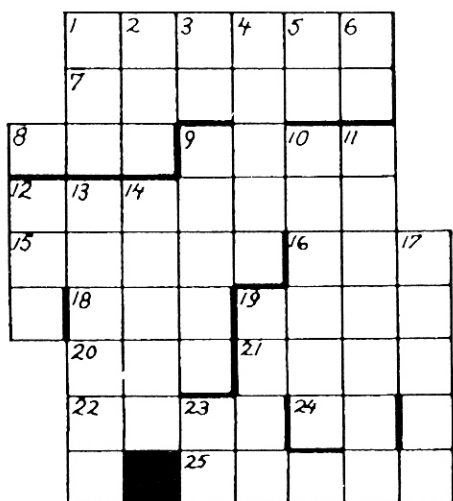

1. vannrett

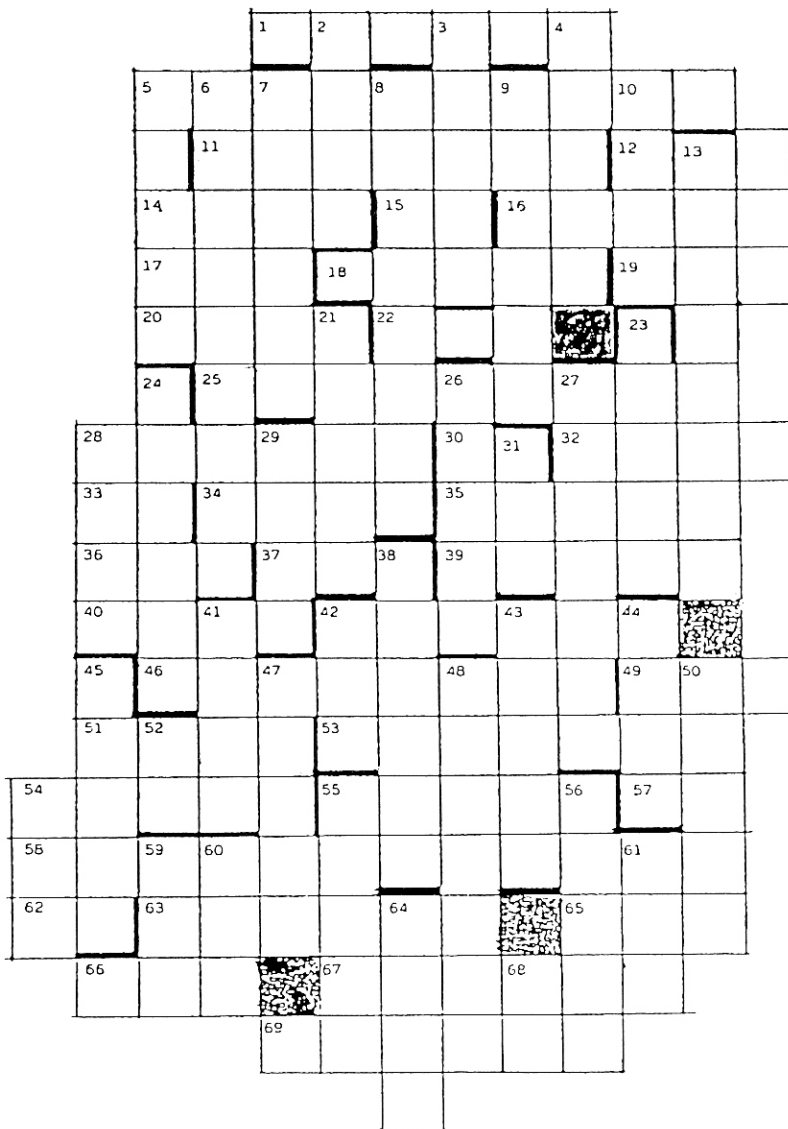
*gramatikk, nysgjærrig,
adresse, tempratur,
interessant, sjangse,
appetitt, sjokolade,
kollisjon, interjuve*

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____
5. _____

Kryss B

Kryss A

Var oppgavene lette å løse? _____

Navn: _____ klasse: _____

Skole: _____

Adresse: _____

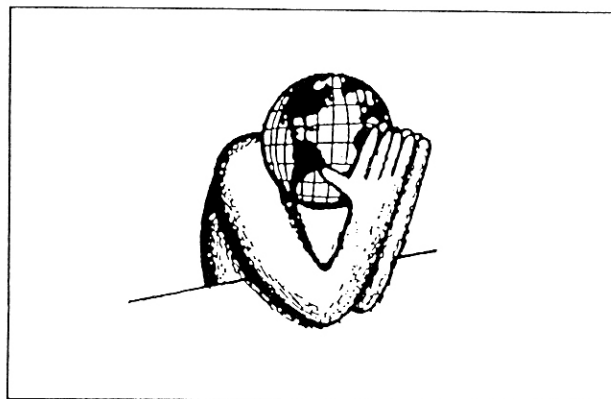
Til eleven: Du skal skrive EN av oppgavene.
Skriv nummer og overskrift på oppgaven din.

LANGSVAROPPGAVER

1 JORDA HAR HODEPINE

På tegninga ser vi at jorda har hodepine og er deprimert. Tenk deg at jorda fortalte deg hvorfor den er deprimert. Kanskje ser den også noen lysere sider iblant? Skriv om det! Velg sjanger.

Lag overskrift selv

2 MIN KJÆRAST

Minb kjærast

Min kjærast er søtar enn sydlandsk vin
og ljuvar enn sol kan skine.
Men den som vil skøde kjærasten min
lyt låne auá mine.

Ho er så mjuk i sitt lyse lin
som ulla på vårklypte sauer!
Men den som vil skøde kjærasten min
lyt låne mine auér.

Åsmund Sveen

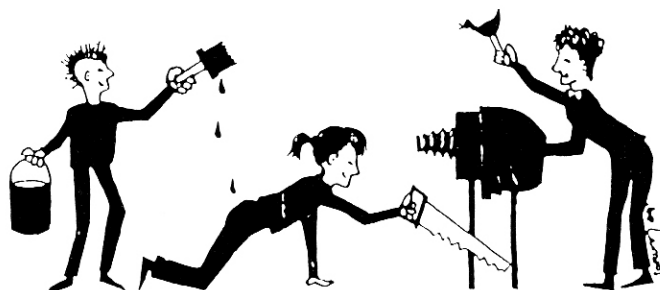
Les diktet MIN KJÆRAST. Hvilke tanker gir dette diktet deg? Skriv om det. Velg sjanger selv, for eksempel dagbok, hørespill, fortelling, kåseri, eventyr osv.

Overskrift: Min kjærast

3 YRKE

Tenk deg at du er medarbeider i ungdomsbladet «Vi unge». Du får i oppdrag å skrive en artikkel i bladets ukentlige spalte «Ukens yrke». Du får selv velge hvilket yrke du vil skrive om. (Du kan gjerne flette et intervju med en yrkesutøver inn i artikkelen.)

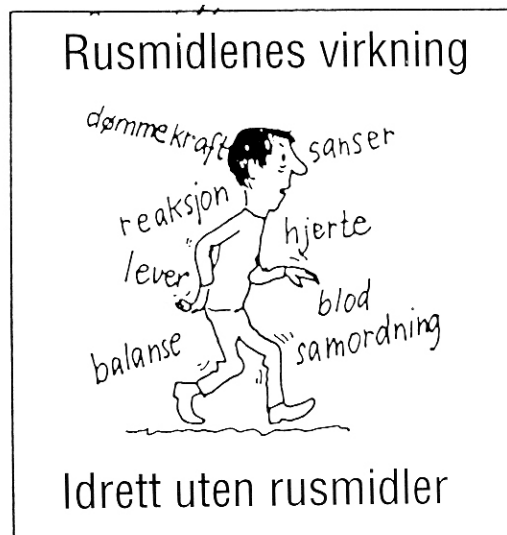
Lag selv overskrift til artikkelen.

4 IDRETT OG RUSMIDLER HØVER IKKE SAMMEN

Du skal holde et foredrag for en ungdomsgruppe i et idrettslag om rusmidler og idrett. Du kan ha hjelp av denne tegningen når du skal utarbeide foredraget. Skriv foredraget.

Lag selv ei høvelig overskrift.

5 NÅR ER DU VOKSEN?

Når kan du regne deg som voksen?

Det er vanskelig å finne noe fullgodt svar på dette spørsmålet. I enkelte kulturer markeres overgangen fra barn til voksen helt klart med en seremoni eller et ritual. Etter denne handlingen får den unge klar beskjed: Nå er du voksen!

Tidligere markerte konfirmasjonen hos oss en slags overgang fra barn til voksen. Det var nemlig vanlig at de fleste gikk inn i arbeidslivet ved 15-årsalderen. Da overtok de ansvaret for seg selv og fikk dele byrder og ansvar med voksne mennesker.

I dag går de fleste unge på skole i alle fall til de nærmer seg myndighetsalderen, og de må stort sett forsørges av foreldrene. Det er ikke uvanlig at de gjennom hele oppveksten får høre: Dette er du for stor til å gjøre, dette er du for liten til å være med på.

Men når er man egentlig voksen? Når man betaler voksen billett på bussen? Når man er myndig? Mange vil si at det varierer fra ett menneske til et annet. En svensk forskergruppe mener imidlertid at voksen er man når man fyller 23 år.

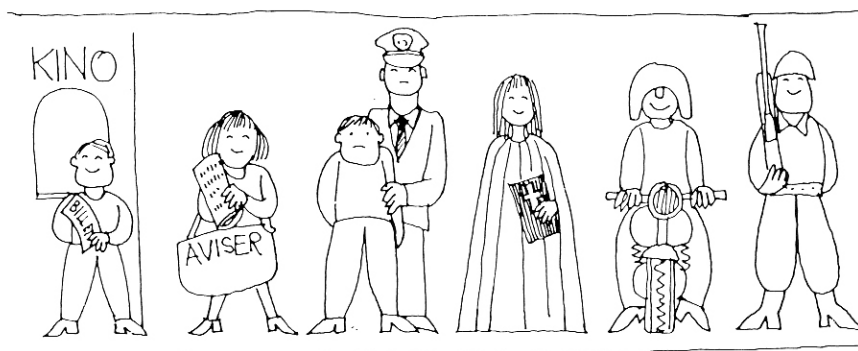
Hva mener du?

Eit slokna lys

Så kjedelig å vera
vaksen,
vita alt om alle ting,
aldri noko nytt, noko
spennande,
alltid det same
gamle, grå...

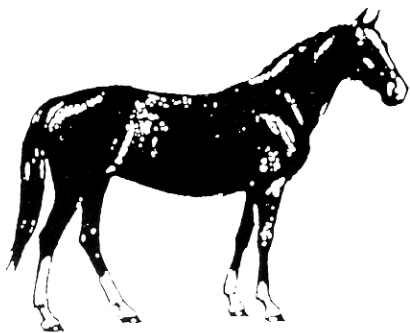
Aldri oppriktig
interessert,
aldri glødande av iver
som eit barn,
berre anstrenge,
uinteresserte
spørsmål, velformulerte
og stivbeinte på
framandord.

Mari, 14 år

Når kan du regne deg som voksen? Gruer du deg eller gleder du deg til å bli voksen? Skriv en tekst. Velg en høvelig sjanger. Lag selv overskrift.

6 ET DYR I HOVEDROLLEN

Skriv en tekst der et dyr er hoved-»person». Du kan velge mellom disse sjangrene: eventyr, intervju, avisreportasje, brev, artikkel, hørespill eller fortelling.

Overskrifta skal inneholde artsnavnet på det dyret som er hoved-»person».

7 KLASSEN MIN OG JEG

Opp gjennom skoletiden har du opplevd mye sammen med klassen din.

Oppgave:

Skriv om en spesiell episode som gjorde inntrykk på deg.

Lag overskrift selv.

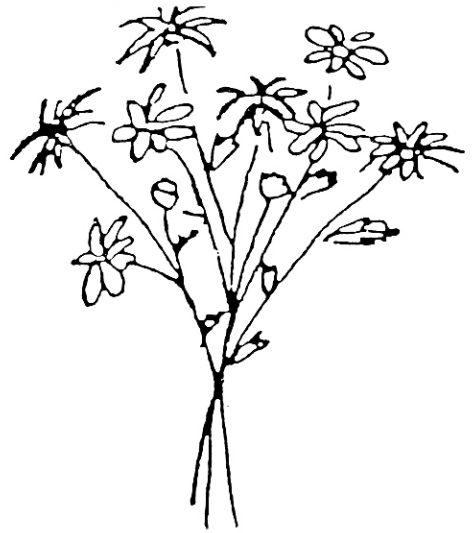
eller

Skriv et essay der du tenker over forholdet til klassen din.

Lag overskrift selv.

Du kan også velge å skrive dagbok eller brev.

8 LYKKE

Lykke er ikke sommer –
lykke er sol når det har regnet lenge

Lykke er ikke å seire –
lykke er å gjøre sitt beste

Lykke er ikke stadig framgang –
lykke er å klare noe som man trodde man ikke kunne

Lykke er ikke å ha alt –
lykke er å ha noe og lengte etter

Lykke er ikke å være modig –
lykke er å våge og gjøre det en syns er viktig

Lykke er ikke å være populær –
lykke er å ha noen som bryr seg om en når en er lei og ensom

Lykke er ikke det man har gjort –
men det en skal gjøre

Lykke er å tro på seg selv –
og enda forstå at andre er like viktige

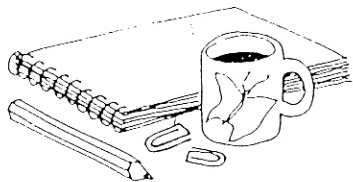
Oppgave

Skriv ei fortelling om en person som er på jakt etter lykken. Hvordan går det med vedkommende? Lag ei overskrift der ordet lykke er med.

eller

Skriv en artikkel, et essay, et brev, et kåseri eller dagbok hva du mener lykke er.

Finn selv overskrift.

Elevene kan arbeide individuelt eller i grupper med disse oppgavene. Pargrupper kan også intervju hverandre. Elev A stiller de første 20 spørsmålene. Elev B spør på de siste 20. Hvem får flest rette?

Greier du 40 riktige?

Spørsmål om mangt

? ?

1. Skriv navnet på det største politiske partiet i Norge
2. Hva heter den norske utenriksministeren?
3. I hvilket land er Stockholm hovedstad?
4. Hva het far til kong Harald (skriv navn og tall)?
5. Hva heter den danske dronningen?
6. Hva heter det bispedømme vi hører til?
7. Hva heter biskopen i Hamar bispedømme?
8. Hva heter fylkesmannen i vårt fylke?
9. Hva heter ordføreren i din kommune?
10. Hvor mange innbyggere (ca.) bor i din kommune?
11. Hvor mange innbyggere (ca.) bor i Norge?
12. Skriv de fem første ordene i fedrelandssangen
13. Hvem har diktet fedrelandssangen vår?
14. Hvem har skrevet bøkene om Ole Alexander?
15. Hvem har skrevet boka «Hellemysrfolket»?
16. Plukk ut substantivene i denne setningen:
Silje hadde laget et fint skrin til mor.
17. Skriv disse ordene rett:
Intresse, nysgjerrighet, sjangse, bobblejakkene
18. I hvilket land er Paris hovedstad?
19. Hva heter presidenten i USA?
20. Hvor mange stater består USA av?
21. Hvilken av disse byene ligger i Nord-Norge?
Holmestrand, Svolvær, Molde, Haugesund
22. Hvilken av disse byene ligger i Sverige?
Mandal, Malmø, Århus, Helsingfors
23. I hvilket fylke ligger Trondheim?
24. Hvilket av disse fylkene renner ikke Glomma gjennom?
Hedmark, Telemark, Østfold, Akershus
25. Hva er portoen på et vanlig brev (under 20 g)?
26. Hvor mange stykker er et halvt dusin?
27. Maritbetalte 240 kroner for 20 hefter. Hva kostet 3 hefter?
28. Hvor mange år er det mellom hvert stortingsvalg?
29. Hvor gammel må en være for å få stemme-rett i Norge?
30. Hvilke farger har det finske flagget?
31. Hva heter stortingspresidenten?
32. Hva heter endestasjonene for Nordlandsbanen?
33. Hvilken by ligger lengst nord av Bodø, Tromsø, Narvik?
34. I hvilket land er Dublin hovedstad?
35. Hvem har skrevet diktet «Våre små søsken»?
36. Hvor mange klasser er det ved din skole?
37. Hvor mange egg er to snes?
38. Hvor mange uker er det vanligvis i et år?
39. Hva er det motsatte av pessimist?
40. Hvem har skrevet bøkene om Pelle og Proffen?

Litterær rebus, diktere fra 1800- og 1900-tallet

Nedenfor er det gitt noen stikkord til kjente norske diktere på 1800- og 1900-tallet. Bruk oppslagsbøker og finn ut hvilke diktere dette

er. Fyll også ut med opplysninger i de andre rubrikkene.

Hvilken dikter?	Fødselsår	Dødsår	Titler på flere kjente verk eller tekster	Andre opplysninger om dikteren og diktningen.
1		1952	«Pan»	Fikk Nobelprisen i litteratur 1920
2	1857		«Berre ein hund»	
3			«Haugtussa»	Vokste opp på Jæren
4			«Kristin Lavransdatter»	Fikk Nobelprisen i litteratur
5	1886		«Hjembygdens sanger»	Skrev en lang rekke diktbooks
6	1846	1905		Hun bodde mye av livet i København
7			«Til ungdommen»	Ble skutt ned i et fly over Tyskland 1943
8		1967		Skrev mye fra gruve-miljøet på Røros
9			«Fuglane»	Bodde i Vinje i Telemark
10	1890	1960	«Veien til verdens ende»	
11			«Juvikfolke»	Var lærer ved sida av diktergjerningen
12	1889	1968	Noen dikt: «Lille Adam» «Hustavle» «Vi overlever alt».	
13	1902		«Lillelord»	

Syng og skriv skillingsviser

Skillingsvisen om bybrannen i Namsos i 1872

Melodi: *Elvira Madigan, eller Stenka Rasin*

Jeg for deg nå vil berette
en historie så sann
om den første gang da Namsos
herjet ble av ildebrann.

Junikveld i to og sytti,
vinden blåste friskt fra sør.
Gutters lek med svovelstikker
endte trist. Beretningen hør!

Flammene fra Olsens uthus
bredde seg med hast og gru.
Kirkeklokker varslar brannen,
klokken har passert sju.

Brannsprøyten er ei å finne.
Her må skaffes slukningsvann.
Kom med bøtter, still på rekke
opp fra sjøen mann ved mann.

Opp seg stiller sterke karer,
kvinner kommer også til.
Vannet langes opp fra sjøen,
slenges mot en grådig ild.

Namsos by ved elvens munning,
røde hane galer nå.
Nedre bydel står i flammer,
himmelen er røykfylt, grå.

Namsos by ved elvens munning,
lå i Klompens ly så trygg.
På en natt var byen nedbrent,
lagt i aske, grim og stygg.

J.H.

Melodi: *Elvira Madigan*

Skillingsvisene var nyhets- formidlere

Skillingsviser er navn på folkelige dikt som handler om dramatiske begivenheter. Eksempler på slike begivenheter er branner, forlis, mord, naturkatastrofer, ulykkelig kjærlighet m.m. Internett har fyldige opplysninger og eksempler på denne sjangeren.

Visene ble solgt på gata for en skilling eller flere. Andre navn på disse visene er derfor gateviser, skillingstrykk eller skillingsviser. I England og Tyskland er benevnelsene henholdsvis broadside ballads og flugeblatter.

I læreplanen (L97) sies det at lokal litteratur skal stå sentralt i både norsk, samfunnsfag og musikk.

Skillingsvisene hadde samme oppgave som avisene har i dag. De skulle gi folk flest opplysninger og opplevelser. De var formet på en lett forståelig måte. Ofte la dikteren inn sine egne kommentarer. Visene bærer nå og da preg av at de er skrevet i all hast. De skulle jo være aktuelle.

Noen av visene var lange. Visa om mester-tjuven Ole Høiland, som handler om da han ble fanget i Skoger og ført tilbake til Akershus fengsel (1842), er på flere sider. Ofte mangler visene forfatternavn.

1

Studer skillingsvisa om bybrannen i Namsos. Hvilke likheter og ulikheter med en avisartikkel finner du i denne visa?

2

Velg historiske begivenheter i ditt lokalmiljø. Skriv skillings-viser om disse hendingsene.

3 Finn dagsaktuelle hendinger. Skriv skillingsviser om disse sakene. Klassens skillingsviserproduksjon kan samles i et skillingsvisehefte.

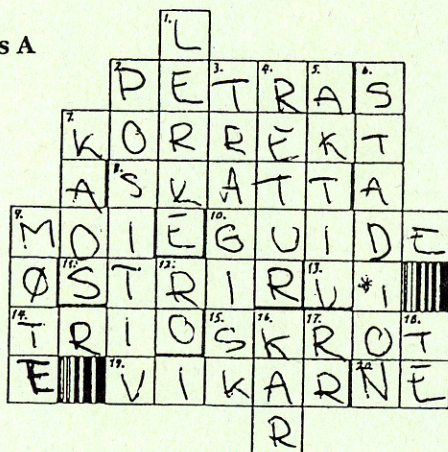
Kryssordløsninger 4 – 2000

Nynorsk

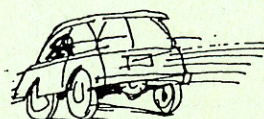
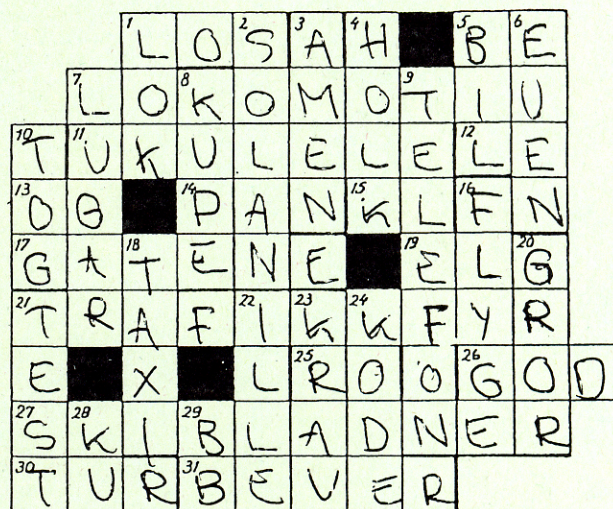

19 vassrett
i kryss B

Kryss A

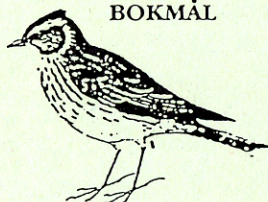

Kryss B

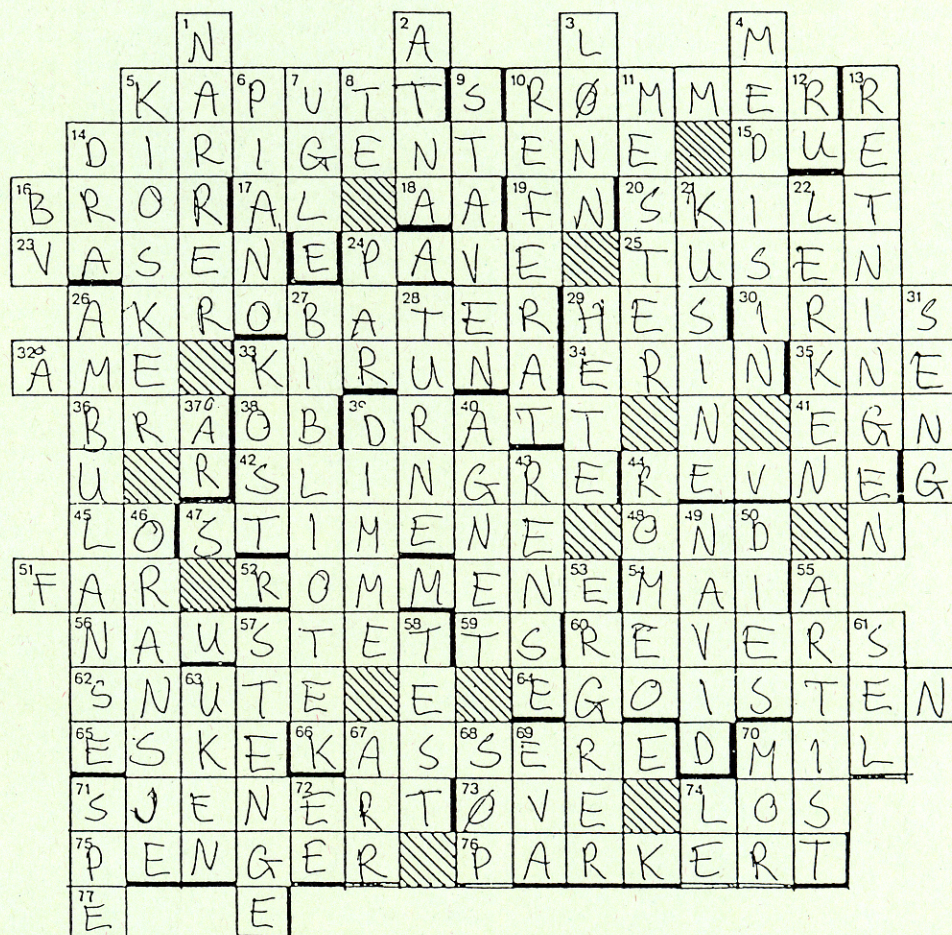

5 loddrett i kryss B

BOKMÅL

22 loddrett

C-blad

Returadresse:
Norsknytt
PB 303
7601 Levanger

NORSKnytt

Norsknytt 1 - 2001

Innhold

- 1 «Vi finner det på internett»
- 2 Kryssordløsninger 4-2000
Hele Norges norsklærer hedret
- 3 Skaff mottakere til elevenes tekster
- 4 Bobler fylles med tekst
- 5 Lokk leseren til å leve med - skrivetips
- 6 Dialekten - vårt egentlige morsmål
- 7 Dialekttippekupong fra Namdalen
- 8 Hva forteller tegningene?
- 9 Fra lærer til lærer - slik gjør jeg det
Disponering av tekster som gruppeoppgave
Frisk opp de muntlige framføringene
Språkoppgaver med kjente sanger
- 10 Lær av Ludvig Holberg - skriv en monolog
- 11 Skjønnlitteraturen gjør det enklere å snakke om problem-
emner
- 12 Skriv relativdikt
- 13 Skriv klassesdikt
- 14 Les noen ord - så kjenner du sjangeren
- 15 Kjente tekster i uvant sjangerdrakt
- 16 Norsknyttts midtsider: Finn flere ord
- 18 Figurdikt - ordlek med bokstaver og bilder
- 20 Øv med synonymer og antonymer
- 21 Synonymer hulter til bulter
- 22 Norskkryst, 1-2001 norsk
- 24 Norskkryst, 1-2001 bokmål
- 26 Tentamen i norsk
- 30 Greier du 40 rette? Pararbeid
- 31 Litteraturrebus, diktere fra 1800- og 1900-tallet
- 32 Skriv og syng skillings-viser: Bybrannen i Namsos i 1872
- 33 Løsninger på kryssord i 4 - 2000